

Prof.dr Duško Vejnović, redovni profesor Univerziteta u Banjoj Luci, predsjednik Evropskog defendologija centra Banja Luka i glavni i odgovorni urednik naučnih časopisa Defendologija i Sociološki diskurs

Socijalno neprihvatljiva ponašanja omladine

Pod socijalno neprihvatljivim ponašanjima mladih podrazumijevamo širok spektar ponašanja koja narušavaju norme i vrijednosti određene društvene grupe ili društva, odnosno prelaze granicu dopuštenog. Rizična ponašanja djece kao i odraslih neminovno je razmatrati u kontekstu generičkog i ekološkog modela koji polaze od osobnih crta ličnosti, kulturnog konteksta, socijalno-ekonomskog sistema, obrazovanja i drugih činioca na mikro i makro razini. Mnoga istraživanja potkrijepila su dokaze o povezanosti ili uslovljenosti takvog ponašanja i osobina kao što su emocionalna stabilnost, frustraciona tolerancija, upornost i drugih osobina ličnosti u užem smislu, koje predstavljaju relativno stabilnu organizaciju motivacionih sklonosti individue, koja proizilazi iz interakcije bioloških poriva i socijalne i fizičke okoline. Mnogi problemi koje imju djece i mladi ljudi često uslijed ignorisanja ili neprimjerene pomoći i zaštite u porodici, škole ili šire okoline, a koji su u suprotnosti sa humanim ciljevima zaštite djece, mogu izazvati različite oblike rizičnih ponašanja. Sa stajališta razvojnih teorija, djeca i mladi su posebno podložni različitim odgojnim utjecajima roditelja, vršnjaka, prijatelja, medija i drugih socijalnih sredina pa tako i brojnim oblicima moguće manipulacije i *odvođenja* u neki 'novi' i često imaginarni *progresivni* svijet. Brojne situacije kojima su djeca kontinuirano izložena u porodici i izvan nje (nepovoljni utjecaj sredine, psihosocijalni stresori) mogu mlade "pretvarati" u osobe rizičnog životnog stila- „djeca i mladi u riziku“¹ (konzumacije alkohola, opijata, bježanje iz škole, rizična spolna ponašanja i dr.). Takva ponašanja predstavljaju razvojne rizike za djecu i mlade, ali i za druge osobe iz njihove sredine. Moguće uzroke valja posmatrati u kontekstu interakcije različitih psiholoških, socijalnih, ekonomskih i drugih relevantnih činioca. Rezultati različitih pedagoških, socioloških, javno zdravstvenih istraživanja pokazuju da djeca i mladi koji već u ranoj životnoj dobi konzumiraju alkohol (u Hrvatskoj se bilježe slučajevi desetogodišnje i dvanaestogodišnje djece alkoholičara), droge, opijate, duhan, koji bježe ili napuštaju školu, nasilni su prema sebi i drugim osobama, skloni skitnji, posjećivanju ugostiteljskih objekata, kladionica, hazardnim igrama, ranom stupanju u intimne seksualne odnose, nedozvoljeni noćni izlasci i dr., predstavljaju populaciju izloženu mnogim rizicima kao i posljedicama za njihovo zdravlje, postignuće i ukupni razvoj. Prema službenim

¹ Termin „djeca i mladi u riziku“ koji se upotrebljava u znanstveno-stručnoj literaturi, koristi se kao „univerzalni“ termin za osobe koje tijekom djetinjstva i adolescencije iskazuju različite obiteljske, zdravstvene, emocionalne, odgojno-obrazovne probleme, ili neke oblike poremećaja ponašanja i ličnosti.

podacima zdravstvenih, socijalnih, odgojno-obrazovnih ustanova, te izvještaja policije, spektar rizičnih ponašanja djece i mladih proširuje se na neka „nova“, primjerice – politoksikomaniju (kombinovanje različitih psihoaktivnih tvari i alkohola); brzo opijanje *binge drinking*; *huk ap* kulturu (seksualni odnos sa što većim brojem partnera); hazardne noćne utrke i rizične vožnje motornim vozilima; iskakanja i uskakanja u jureća vozila; patološka ponašanja i psihosomatske probleme (depresija, anksioznost i dr.); poremećaje spavanja, probleme ishrane (anoreksija, bulimija); dugotrajna noćna izbivanja, kao što se primjećuju i druga rizična ponašanja. Razlozi ovakog ponašanja djece su: 1) tolerisanja od strane društva asocijalnih i nemoralnih ponašanja (70,4%); 2) neusvojenih vještina pozitivne komunikacije (67,3%); 3) izostanaka svakodnevne primjerene brige roditelja o djeci (55,1%), 4) marginalizovanja odgojne uloge škole (48,0%), 5) skretanja pozornosti djece na sebe i svoje probleme (48%). Djeci i mladima tokom dugog vremenskog perioda potrebna je „stvarna“, a ne „formalna“ podrška porodice, odgajatelja, nastavnika, ali i šire socijalne okoline. Formalni pristup problemu često „zamagljuje“ stvarno stanje pa tako i o tome da je primarna prevencija u odgoju i obrazovanju uglavnom zadovoljavajuća, dok se stvarni problemi djece i mladih u velikom broju ne sprječavaju, nakupljaju ili se intervenišu tek na tercijarnoj razini prevencije. Najvažnije je prepoznati početak neprihvatljivog ponašanja djeteta i odmah reagovati. A on počinje već sa bezazlenim odlaskom sa zadnjeg sata-časa... I tako to kreće. Ako se na vrijeme ne uoči i ne koriguje, sigurno vodi ka lošem u životu, ka maloljetničkoj delikvenciji, kasnijim kriminalnim radnjama i takvom načinu života.

Postoji nekoliko prijedloga kako prevenirati socijalno neprihvatljivo ponašanje:

- Treba razmotriti stanje i učinke provedbe zakonskih propisa o zabrani noćnih izlazaka, zabrane posjeta kladionicama, sudjelovanja u igrama na sreću i sl.,
- drastično smanjiti i/ili sankcionisati senzacionalistički pristup djeci i mladima, gdje se isti prikazuju (samo) kao žrtve ili počinioci nasilja,
- mediji trebaju prikazivati primjere “dobre prakse”,
- postizanje cjelovite koordinacije porodice, škole, lokalnih zajednica, NVO-OCD,
- ekipiranje u odgojno-obrazovnim ustanovama stručnjaka u pedagoško-razvojnim službama (pedagog, psiholog i defektolog),
- škole ne smiju raditi u dvije ili tri smjene,
- osnovati škole za odgovorno roditeljstvo,
- u svim školama uvesti izborne predmete – Zdravstveni odgoj i preventivne programe,
- otvoriti Centre za mlade i Porodična savjetovišta u svim gradovima i opštinama, u svim kantonima Poliklinike za zaštitu djece od nasilja, te kampove za djecu i mlade – ovisnike o Internetu,

- nužan je zajednički rad institucija koje imaju zakonsku obvezu reagovati na maloljetničko nasilje i delinkvenciju mladih (policija, državno tužilaštvo, sudovi za mlade, porodična savjetovališta i ustanove socijalne zaštite),
- pokrenuti izmjene zakonskih propisa da se propišu prekršajne sankcije za maloljetnike recediviste u nasilju itd.

Nasilje treba prevazići i dokinuti.